

המלצות לשיפור יחסי ישראל-ירדן

אפריל 2018

מכון מיתוים מייחס חשיבות רבה לשיפור יחסי ישראל עם מדינות האזור, בראש ובראשונה עם המדינות עמן ישראל חתמה כבר על הסכמי שלום. בשנה האחרונה, הקדיש המכון תשומת לב מוגברת ליחסי ישראל-ירדן ולדרכים בהן ניתן לסייע לקידום. ההבנות שהושגו בין ישראל לירדן בינואר 2018 והגעתו של שגריר ישראלי חדש לעמאן באפריל 2018 היו צעדים חיוביים והכרחיים, אך לשם שיקום היחסים בין המדינות וחיזוקם יש צורך בצעדים נוספים. מסמך זה מציג המלצות עיקריות לשיפור יחסי ישראל-ירדן שהתגבשו בעקבות הפעילויות השונות שקיים מכון מיתוים בנושא. ההמלצות עוסקות בהדגשת חשיבות יחסי ישראל-ירדן לציבור בישראל, בבניית יחסי אמון עם הצד הירדני, בחיזוק שיתוף הפעולה בין המדינות, בהבעת מחויבות למעמדה המיוחד של ירדן במקומות הקדושים, בהכרה בזיקה הירדנית לנושא הפלסטיני, ובלמידה וצמיחה מהמשבר בין המדינות.

א. הדגשת חשיבות יחסי ישראל-ירדן לציבור בישראל

- השקת קמפיין ציבורי בישראל בדבר חשיבות השלום עם ירדן. יש לבסס את השלום עם ירדן כסוגיה שזוכה לתמיכה משני צדי המתרס הפוליטי ושחוצה מחלוקות פנימיות, כפי שהיה בעת החתימה על הסכם השלום.
- הבלטה קבועה ורציפה של הרווחים שהשלום עם ירדן מעניק לאוכלוסיות שונות בישראל (ולא רק בהיבט הביטחוני), על מנת לאתגר את הקולות בציבוריות הישראלית שטוענים שרק ירדן היא שמרוויחה מהשלום עם ישראל.

ב. בניית יחסי אמון עם הצד הירדני

- פנייה באופן מכוון ומובנה לעם הירדני, ולא רק לגורמי הממשל, כדי להדגיש את חשיבות ירדן עבור ישראל, וחשיבות הסכם השלום. יש לספק להנהגה הירדנית כלים להציג את הרווחים של ירדן והירדנים מהסכם השלום עם ישראל.
- נקיטת מהלכים סמליים שיעבירו את המסר של חשיבות היחסים עם ירדן לישראל: הצהרות של מנהיגים ישראלים וראיון של השגריר החדש בעמאן לכלי תקשורת מרכזי בירדן; ביקור של נשיא המדינה או יו"ר הכנסת בירדן, שיכלול אף ביקור במשפחת הירדני שנהרג בשוגג; הוצאת משלחת ח"כים מהקואליציה והאופוזיציה לירדן, או לכל הפחות קיום פגישות בכנסת בין השגריר הירדני לבין ח"כים ממפלגות שונות. יש לעודד, ככל שניתן, צעדים דומים מצד ירדן.
- הקמת צוות משפטי משותף שילווה את בחינת התקרית שהתרחשה בשגרירות בעמאן: יעדכן את הירדנים בחומרי ושלבי החקירה, יגביר את שקיפות התהליך, יגבש דרכי פעולה משפטיות לקידום פתרון, וימנף את הגמישות שהפגינו הירדנים בנושא.

ג. חיזוק שיתוף הפעולה בין המדינות

- הבעת מחויבות – ברמת ההצהרות והמעש כאחד – להמשך פרויקטים משותפים קיימים ומתוכננים, ולפיתוח מיזמים משותפים נוספים. זאת, לצד הפגנת רגישות להשלכות עבור ירדן של פרויקטים תשתיתיים שמפתחת ישראל בסמוך לגבול.
- קידום ביקורים של משלחות ישראליות בלתי-רשמיות לירדן (כולל חוקרים, ראשי ארגונים, אנשי עסקים, ופעילי סביבה), לקידום שיתופי פעולה מקצועיים ולהגברת הידע על ירדן, הנעשה בה, והיחסים עמה.

- זיהוי ארגונים ואישים ירדנים שמוכנים לעבוד עם ישראלים (במיזמים משותפים) או בישראל (למשל, בתחום התיירות), חיזוק הקשר עימם, שיפור ניכר של תהליך הנפקת אישורי הכניסה עבורם לישראל, והגדלת מספר האישורים המונפקים באופן כללי.
- הקמת טרקלין עסקים בגבול ישראל-ירדן שאינו מחייב אישורי כניסה למדינות עצמן, בדומה לטרקלין שער אפרים בין ישראל לרשות הפלסטינית).
- עידוד הקמת מסגרת משותפת לארגוני חברה אזרחית, בהובלת מכונים משתי המדינות, שמחויבים לחיזוק היחסים ומוכנים לפעול לשם כך. ייתכן ששיתוף פעולה שכזה יתאפשר באמצעות מתן חסות של צד-שלישי, אמריקאי או אירופי.
- הסתייעות באזרחי ישראל הפלסטינים לחיזוק הקשרים בין ישראל וירדן. אזרחי ישראל הפלסטינים יכולים לשמש כחוליה המחברת גם בין העמים וגם בין המדינות, בייחוד לאור הימצאותם השוטפת של סטודנטים ערבים מישראל באוניברסיטאות בירדן.
- שילוב מדינות נוספות – עמן יש גם לישראל וגם לירדן יחסים טובים – במאמצים לקידום שיתופי פעולה בין ישראל לירדן. מדינות אלו יכולות לכלול את ארה"ב, יוון, קפריסין, סין, ומצרים. ככל שגורמים נוספים ירוויחו משיתוף הפעולה ויחסי השלום בין ישראל וירדן, כך יהיו גורמים נוספים שיתרמו לחיזוק הקשרים, ויסייעו בהתגברות על מכשולים עתידיים. מהלכים משותפים נרחבים יותר צפויים להיתקל בביקורת מעטה יותר בירדן, בהשוואה למהלכים בלטרליים.

ד. הבעת מחויבות למעמדה המיוחד של ירדן במקומות הקדושים

- פרסום הצהרות בדבר מחויבות ישראל להבנות בדבר מעמדה המיוחד של ירדן במקומות הקדושים לאסלאם בירושלים ולשימור הסטטוס קוו במקומות הקדושים.
- הקמת מנגנון רשמי משותף לתיאום ועדכון, שיעסוק גם בניהול משברים ובשיפור התנהלותם של המקומות הקדושים. במקביל, הקפדה על עדכון שוטף של מלך ירדן ושל גורמים רלבנטיים אחרים בממלכה בדבר שינויים ומהלכים שמתכננת ישראל בירושלים, ובמיוחד באזור המקומות הקדושים.
- גילוי רגישות למתיחויות אפשריות בין ירדן לבין מדינות אחרות באזור (דוגמת ערב הסעודית) בנושא השפעתן על הנעשה בירושלים, והימנעות מהצהרות פומביות בלתי הכרחיות שעשויות ללבות מתיחויות שכאלה.

ה. הכרה בזיקה הירדנית לנושא הפלסטיני

- זיהוי ומיפוי הפוטנציאל הלא ממומש ביחסי ישראל-ירדן והצגתו לקהלי יעד שונים, תוך הכרה בזיקה שקיימת בין הנושא הפלסטיני לטיב הקשר של ישראל עם ירדן. הצגת שיתוף הפעולה הקיים בין המדינות, שיתוף הפעולה האפשרי, והצורך בקידום תהליך השלום הישראלי-פלסטיני כתנאי לפריצת דרך ממשית ביחסים.
- הדגשת היכולת (שהוכחה בעבר) של ירדן לסייע במיתון מתיחויות בין ישראל לפלסטינים – בייחוד בכל הנוגע לירושלים – ולתרום לתהליך השלום, והסתייעות ביכולת זו במאמצים לחידוש משא ומתן ישראל-פלסטיני.
- הבהרה חד-משמעית שהצהרות שמשמיעים לעתים אישי ציבור ישראלים, שירדן היא פלסטין, שיש לגרש את הפלסטינים מהגדה המערבית לירדן, ושיש להחיל ריבונות ישראלית על הר-הבית, אינן מבטאות את מדיניות ישראל ואף מנוגדות לה.

ו. למידה וצמיחה מהמשבר בין המדינות

- הקמת צוות במשרד החוץ שילמד וינתח את המשבר האחרון ביחסי ישראל-ירדן, שיפיק לקחים ושיכין עקרונות מנחים ותכנית פעולה לניהול משברים דומים בעתיד (עם ירדן או עם מדינות אחרות). הצוות יוכל להתמקד בהיבטים של מניעת משברים, ניהול תהליך המשא ומתן, פעילות בזירה התקשורתית, וניהול ההיבטים המשפטיים.
- הדגשה בפני השותפים הירדנים של תרומת שגרירת ישראל היוצאת, עינת שלאין, לחיזוק יחסי ישראל-ירדן ומחויבותה לנושא, והמשך הסתייעות בידע ובניסיון שלה.
- הגברת התיאום ושיתוף הפעולה בנושא היחסים עם הירדן בין משרד החוץ לבין גורמי ממשל אחרים, ובהם משרד הכלכלה, המשרד לשיתוף פעולה אזורי, המטה לביטחון לאומי, משרד הביטחון, המשרד להגנת הסביבה, ועוד. ניתן לעשות זאת באמצעות הקמת צוות בין-משרדי, בהובלת משרד החוץ.